

MEHRIGIYO KORXONASIDA O‘SADIGAN DORIVOR O‘SIMLIKLARNI
AHAMIYATI

S.Tojiboyeva

M.Olimjonova

Qo‘qon davlat universiteti biologiya yo‘nalishi o‘qituvchisi

Biologiya yo‘nalishi talabasi

Tel: +998949592229 E-mail:madinabonuolimjonova6@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada “Mehrigiyo” korxonasida yetishtirilayotgan dorivor o‘simliklarning biologik xususiyatlari, ularning farmakologik, ekologik va terapevtik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda dorivor o‘simliklarning ekologik toza agrotexnologiyalar asosida yetishtirilishi, xomashyoning sifat ko‘rsatkichlari, qayta ishlash jarayonlari hamda fitokimyoviy tarkibining saqlanishi masalalari yoritilgan. Shuningdek, korxonada yetishtiriladigan asosiy o‘simlik turlarning xalq tabobati, zamonaviy fitoterapiya va farmatsevtika sanoatidagi qo‘llanilish imkoniyatlari baholangan. Tadqiqot natijalari dorivor o‘simliklarning sog‘liqni saqlash tizimidagi ahamiyati va ularni innovatsion yondashuvlar asosida yetishtirishning iqtisodiy istiqbollari ochib beradi*

Kalit so‘zlar: *dorivor o‘simliklar, fitoterapiya, bioaktiv moddalar, “Mehrigiyo”, ekologik tozalik, farmakologik ta’sir.*

KIRISH

Dorivor o‘simliklarning tibbiyot va farmatsevtika sohasidagi ahamiyati so‘nggi yillarda sezilarli oshmoqda. JSSTning 2020-yilgi tavsiyalariga ko‘ra, dorivor o‘simliklarni yetishtirish va yig‘ishning standartlashtirilgan usullari biofaol moddalarning sifatini ta’minlash va xavfsiz fitoterapiya amaliyotini rivojlantirishda muhim hisoblanadi [1]. Fitoterapiyaga global talabning o‘sishi dorivor o‘simliklardan tayyorlangan mahsulotlarni ilmiy asosda tahlil qilish zaruratini kuchaytirmoqda.

Ekor (2020) dorivor o‘simliklardan noto‘g‘ri foydalanish, sifat nazorati sustligi va toksiklik xavfi mavjudligini ta’kidlab, ularni ilmiy asoslangan texnologiyalar bilan qayta ishlash zarurligini qayd etadi [2]. Shu bilan birga, Khare va Kumar (2021) dorivor o‘simliklarning bioxilma-xilligini saqlash va ekologik toza agrotexnologiyalarni joriy etish fitofarmakologiyaning barqaror rivojlanishiga asos bo‘lishini ko‘rsatadi [3].

Sharifi-Rad va hamkorlari (2021) dorivor o‘simliklarda uchraydigan flavonoidlar, alkaloidlar va efir moylarining yuqori terapevtik salohiyatini ilmiy jihatdan asoslab beradi [4]. 2022-yildagi tadqiqotlar esa dorivor o‘simliklar bo‘yicha sifat nazorati, standartlashtirish va global fitoterapiya siyosatining ahamiyatini yoritadi [5]. Fitokimyoviy tahlillar dorivor o‘simliklarning yallig‘lanishga qarshi, antimikrob va antioksidant ta’sirga ega ekanini tasdiqlamoqda (Li et al., 2023) [6].

Dorivor xomashyoning sifati va barqarorligi bo‘yicha muammolar Cardoso va hamkorlari (2022) tomonidan chuqur o‘rganilib, kontaminatsiyani kamaytirish va biofaol moddalarning saqlanishi asosiy ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan [7]. Fitoterapiyaning

klinik amaliyotga integratsiyalashuvi (Singh & Sharma, 2023) [8] dorivor o‘simliklarning zamonaviy tibbiyotdagi o‘rnini kuchaytirmoqda.

So‘nggi yillarda dorivor o‘simliklar ekologik barqaror sog‘liqni saqlash tizimining muhim bo‘g‘ini sifatida baholanmoqda (Oyeleke et al., 2024) [9]. Innovatsion ekstraksiya texnologiyalari va bioprotsessing yechimlari fitopreparatlar sifatini oshirishga xizmat qilayotgani esa Zhang va hamkorlari (2025) tomonidan ilmiy asoslab berilgan [10].

Umuman olganda, zamonaviy ilmiy adabiyotlar dorivor o‘simliklarning biologik, farmakologik, iqtisodiy va ekologik jihatdan yuqori ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Ularning tabiiy bioaktiv moddalarga boyligi, xavfsiz fitoterapiyadagi o‘rni va farmatsevtika sanoatidagi ulkan qo‘llanilishi dorivor o‘simliklarni strategik ahamiyatga ega bo‘lgan tabiiy resurs sifatida e‘tirof etish imkonini beradi.

Tadqiqot obyekti. Tadqiqotning obyekti “Mehrigiyo” korxonasida yetishtirilayotgan dorivor o‘simliklar hamda ularning biologik xususiyatlari, fitokimyoviy tarkibi, agrotexnologik yetishtirish jarayonlari va farmakologik ahamiyatini belgilovchi omillardir.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, “Mehrigiyo” korxonasida yetishtirilayotgan dorivor o‘simliklar ekologik toza agrotexnologiyalar asosida parvarishlanishi ularning biofaol moddalarga boyligini saqlashga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Fitokimyoviy tahlillar asosiy o‘simlik turlarida flavonoidlar, efir moylari, alkaloidlar, saponinlar va boshqa biologik faol komponentlarning yuqori miqdorda saqlanishini aniqladi.

O‘simliklarning farmakologik xususiyatlari bo‘yicha o‘tkazilgan solishtirma tahlillar yallig‘lanishga qarshi, antimikrob, antioksidant va immunomodulyator ta‘sirlarning yaqqol namoyon bo‘lishini tasdiqladi. Agrotexnologik sharoitlarning optimallashtirilishi - sug‘orish, yorug‘lik, tuproq tarkibi va organik o‘g‘itlardan foydalanish - o‘simliklarning biologik o‘sish dinamikasiga bevosita musbat ta‘sir ko‘rsatishi aniqlangan.

Korxonada qo‘llanilayotgan qayta ishlash texnologiyalari (mexanik quritish, sovuq ekstraksiya, fraksiyalash) biofaol moddalarning parchalanishini minimal darajada ushlab turishga xizmat qilishi qayd etildi. Bu esa yakuniy fitopreparatlarning terapevtik samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida baholandi.

Bundan tashqari, dorivor o‘simliklarni mahalliy bozorda qayta ishlangan holda realizatsiya qilishning iqtisodiy samaradorligi o‘rganilib, qo‘shilgan qiymatning yuqoriligi sababli ularning iqtisodiy potentsiali barqaror va raqobatbardosh ekanligi aniqlandi. Olingan natijalar dorivor o‘simliklarni ilmiy asosda yetishtirish, qayta ishlash va farmatsevtik mahsulot sifatida qo‘llashning istiqbolli yo‘nalishlarini belgilashga imkon beradi.

Tadqiqot jarayonida “Mehrigiyo” korxonasida keng yetishtiriladigan besh turdagi dorivor o‘simlik - romashka-(*Matricaria chamomilla*), yalpiz - (*Mentha piperita*), zubtutum (*Plantago major*) ning biologik xususiyatlari, fitokimyoviy tarkibi va farmakologik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Ushbu o‘simliklarning barchasida efir moylari, flavonoidlar, organik kislotalar, alkaloidlar, taninlar va polisaxaridlar kabi terapevtik ta‘sirga ega bo‘lgan biofaol moddalarning yuqori konsentratsiyasi mavjudligi aniqlandi. Romashka va melissa tarkibidagi chamazulen, bisabolol va sitral moddalar yallig‘lanishga qarshi, tinchlantiruvchi

hamda spazmolitik xususiyatlarni kuchaytiradi. Yalpizning asosiy komponenti mentol sovutuvchi, analgetik va antiseptik ta'siri bilan ajralib turadi. *Hypericum perforatum* o'zidagi gipertsin va giperforin tufayli tabiiy antidepressant sifatida e'tirof etilgan. *Plantago* major tarkibidagi aukubin va polisaxaridlar esa yara bitishini tezlashtiruvchi va antimikrob xususiyatlarga ega.

Agrotexnologik kuzatuvlar ushbu o'simliklarning ekologik toza sharoitlarda parvarishlanganda biofaol moddalarning saqlanishi va terapevtik samaradorligi sezilarli darajada yuqori bo'lishini ko'rsatdi. Korxonada qo'llaniladigan yumshoq quritish va sovuq ekstraksiya texnologiyalari biofaol birikmalarni maksimal darajada saqlab qolishga imkon bermoqda.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari mazkur besh dorivor o'simlikning tibbiyotda keng qo'llanilishi, farmakologik qiymatining yuqoriligi va ekologik toza hamda iqtisodiy samarali mahsulot sifatida katta ahamiyatga ega ekanini tasdiqladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari “Mehrigiyo” korxonasida yetishtirilayotgan dorivor o'simliklar ekologik toza sharoitda parvarishlanganda biologik faol moddalarga boyligi va yuqori terapevtik samaradorligi bilan ajralib turishini ko'rsatdi. Fitokimyoviy tahlillar romashka, yalpiz, asrabod, melissa va zubtutum tarkibida yallig'lanishga qarshi, antimikrob, sedativ, spazmolitik va immunomodulyator ta'sirga ega bo'lgan birikmalar mavjudligini tasdiqladi.

Qayta ishlashning zamonaviy texnologiyalari biofaol moddalarning barqarorligini ta'minlab, tayyor fitopreparatlarning sifati va farmakologik qiymatini oshirmoqda. Umuman olganda, dorivor o'simliklar sog'liqni saqlash, farmatsevtika va ekologik barqaror rivojlanish uchun yuqori ahamiyatga ega tabiiy resurs hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] World Health Organization. (2020). WHO guidelines on good agricultural and collection practices (GACP) for medicinal plants. Geneva: WHO Press.

[2] Ekor, M. (2020). “The growing use of herbal medicines: Issues relating to adverse reactions and challenges in monitoring safety.” *Frontiers in Pharmacology*, 11, 1–10.

[3] Khare, C.P., & Kumar, A. (2021). *Medicinal Plants: Biodiversity, Biotechnology and Conservation*. Springer Nature.

[4] Sharifi-Rad, J. et al. (2021). “Medicinal plants used in traditional medicine: Bioactive compounds and their therapeutic potential.” *Molecules*, 26(20), 1–45.

[5] Sharifi-Rad, M., et al. (2022). “Herbal medicine: Policies, challenges, and opportunities.” *Journal of Herbal Medicine*, 32, 100–550.

[6] Li, Y., Kong, D., & Fu, Y. (2023). “Phytochemical composition and pharmacological activities of medicinal plants: An updated review.” *Biomedicine & Pharmacotherapy*, 160, 114–122.

[7] Cardoso, B.K., et al. (2022). “Standardization and quality control of medicinal plant materials.” *Journal of Ethnopharmacology*, 293, 115–334.

[8] Singh, A., & Sharma, P. (2023). *Phytotherapy in Modern Medicine: Advances and Challenges*. Elsevier.

[9] Oyeleke, A., et al. (2024). “Role of medicinal plants in sustainable health systems and green pharmacology.” *Sustainability*, 16(7), 1–18.

[10] Zhang, X., et al. (2025). “Innovations in phytopharmaceutical production: Bioprocessing technologies for medicinal plants.” *Industrial Crops & Products*, 215, 123–145.